

Jono Jablonskio religijos leksikos taisymai

AUŠRA RIMKUTĖ

Lietuvių kalbos institutas

150-osioms J. Jablonskio gimimo metinėms

2010 metų gruodžio 30 dieną sukanka 150 metų nuo dabartinės bendrinės lietuvių kalbos tėvo Jono Jablonskio (1860–1930) gimimo. Kalbininką galima vadinti ir lietuvių kalbos terminologijos tėvu (Keinys 2000: 70). Jis ne tik kūrė, plėtojo bei normino bendrinę kalbą, bet ir padėjo kurti bei tvarkyti daugelio mokslo, technikos ir kitų sričių, tarp jų ir religijos, terminiją. Šiame straipsnyje apžvelgiama kalbininko teikta nuomonė dėl kai kurių XX a. pradžios religijos raštuose vartojamų žodžių.

J. Jablonskio palikimas gausus ir labai įvairus. Tai matyti iš jo raštų. Kalbininkas daug rašė įvairiais aktualiais visuomenės gyvenimo klausimais. Jis daug dėmesio skyrė kalbos, literatūros, tautos sveikatos, švietimo, spaudos laisvės, kultūros, mokslo ir kitiems dalykams. Nors atskirų darbų apie religijos leksiką (taip pat ir apie religijos terminus) neparašė, tačiau religijos leidinių kalbai skyrė nemažai dėmesio. Tai matyti iš kalbininko straipsnių apie religiją, religijos mokymą, religijos vadovėlių kalbą XX a. pradžios spaudoje (*Viltyje, Santaroje, Nepriklausomojoje Lietuvoje, Lietuvoje, Lietuvos Mokykloje, Švietimo darbe* ir kt.)¹: *Religijos mokymas pradedamosiose mokyklose* (1909), *Mokykla, politika ir religija* (1917), *Religijos mokymo metodika* (1920), *Religijos mokymo metodikos* (1921), taip pat iš recenzijų: *D. Martyno Liuterio Mažas katekizmas*² ir *D. Jono Jokūbo Rambako Pamokslas* apie išganymo davą pirmą 24 klausimuose trumpai suglaustas potam 237 klausimuose plačiau išguldymas (1917), *Katekizmas Evangelikų-Reformatų tikėjimo vaikams* (1917), *Tikybos mokslo vadovėliai* (1917), *Katalikų tikybos katekizmas* (1919), *Mok. Sim Tautvilos „Mažas Tikybos Mokslo, arba Katekizmas. Dovanėlė liaudies mokyklai“* (1921)

¹ Straipsniai ir recenzijos išspausdintos *Jablonskio raštų* II ir IV tomuose, skliaustuose nurodyti leidimo metai.

² Paryškinta J. Jablonskio.

ir kt. Dėmesio vertas J. Jablonskio *Atsakymas į M. Jankaus «Paaiškinimą del Dr. Martyno Liuterio „Mažo katekizmo“»*, skelbtas 1917 m. *Santaroje*. Kalbininkas rašo: „noriu, kad ir liuterių tikybos mokslo vadovėliai būtų rašomi suprantamai, įmanomai ir pamokomai – taip, kaip leidžiami ar rašomi visų kultūringųjų tautų vadovėliai, jei skiriami jie rimtam vaikų mokslo dalykui“ (Jablonskis II 1934: 92)³. Šie žodžiai puikiai rodo, kad kalbos reikalai J. Jablonskiui buvo be galo svarbūs ir kad jis siekė, jog nuo mažumės visuomenė mokytųsi taisyklingos ir gražios gimtosios kalbos.

XX A. PRADŽIOS RELIGIJOS RAŠTŲ KALBA

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje religijos raštuose buvo vartojama daug svetimybų, tad jų kalbą būtinai reikėjo tvarkyti ir atnaujinti. Apie tai imta kalbėti spaudoje: *Aušroje* (1883–1886), *Varpe* (1889–1906), *Tėvynės sarge* (1896–1904), *Žinyčioje* (1900–1902), *Vilniaus žiniose* (1904–1909) ir kt. Gana plačiai apie religijos terminiją 1905 m. birželio 1 (14) d. *Vilniaus žiniose* (nr. 134) išspausdintame straipsnyje *Dvasiškos terminologijos klaidos* rašė Jonas Gerutis (Jonas Balvočius). Apie šios srities terminijos tvarkymo svarbą tų pačių metų liepos 23 (rugpjūčio 5) d. *Vilniaus žinių* 178-ame numeryje, straipsnyje *Mūsų bažnytinė kalba*, rašė ir vienas svarbiausių XX a. pradžios lietuvių bažnytinės kalbos puoselėtojų ir religijos terminijos normintojų kunigas Juozas Laukaitis: „Paskutiniais keliais metais vienas kitas kunigas pamėgino valyti bažnytinę kalbą, bet dėl skirtumo terminologijoje kilo nepasikakinimas ir kunigijos ir žmonių tarpe“⁴ (Laukaitis 1905: 4).

Religinių tekstų kalbos tvarkymas ypač suaktyvėjo XX a. pradžioje, prasidėjus poterių reformai. Nors senieji, konservatyviai nusiteikę kunigai piktinosi, kad kėsinamasi į jų manymu, šventus žodžius, tokius kaip *dūšia*, *aniuolas*, *griekas*, *spaviednė*, *pakūta*, *mūka*, ir siūlė „tas penkis šimtus metų vartotas formas nelytėtas palikti, kada mūsosios, gerai joms prisižiūrėjus, pasirodo visai ne prieš kalbos dvasią ir taisykles padarytos“ (Jurgaitis 1907: 389), tačiau Bažnyčios ir religijos raštų kalba netenkino to meto inteligentijos. Į 1909 m. vasario 9 d. Punske vykusį kunigų pasitarimą dėl Bažnyčios terminijos buvo pakviestas ir kalbininkas J. Jablonskis. Tų pačių me-

³ Reikia paminėti, kad katalikui J. Jablonskiui rūpėjo ne tik katalikų, bet ir protestantų (liuteronų, evangelikų reformatų) leidiniai – galbūt dėl to, kad jo žmona Konstancija Sketerytė-Jablonskienė buvo evangelikė reformatė (plačiau žr. Eglės Lukėnaitės-Griciuvienės knygoje *Konstancijos ir Jono Jablonskių šeima* (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009)).

⁴ Citatų kalba netaisoma.

tų vasarą jis kartu su Jurgiu Šlapeliu, Kazimieru Būga ir Juozu Balčikoniu dalyvavo Juozo Laukaičio surengtame kalbininkų pasitarime Seinuose. Čia kalbininkų ir kunigų (A. Dambrauskas-Jakštas, A. Petrulis ir J. Laukaitis) komisija, dar vadinama Poterių komisija, galutinai suredagavo poterių kalbą. Poteriai paskelbti 1910 m. *Vadovo* žurnale. Zigmas Zinkevičius rašo, kad „iš esmės tai pirmasis lietuvių kalbininkų suvažiavimas. Tada ir sutvarkyta svarbesnių maldų, taigi ir poterių, kalba, nustatyta būtiniausia bažnytinė terminija. Poteriai buvo, galima sakyti, naujai išversti taisyklinga, gryna ir gražia lietuvių kalba“ (Zinkevičius 2000: 179).

1909 m. pradėta poterių reforma buvo tęsiama vėliau – 1922 m., kaip rašo Zigmas Zinkevičius, ji suintensyvėjo, „atrodo, kad daugiausia kunigų Juozo Laukaičio, Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto, gal ir kitų dėka į poterius buvo įvesta nemažai tų frazių, kurias 1909 m. siūlė kalbininkai, bet poterių komisija jas ignoravo dėl kompromiso su senąja dvasininkija. Šis bei tas buvo naujai pakeista, patobulinta“ (Zinkevičius 2000: 185).

RELIGIJOS LEKSIKOS TAISYMŲ ATVEJAI

Prieš pradėdant kalbėti apie J. Jablonskio religijos terminų taisymus, pastabas ir patarimus, reikia pasakyti, kad kalbininkas jų nesilė primyg-tinai. Jis norėjo, kad „laikraščiai ir rašytojai tais pastebėjimais-pataisymais, kur su jais sutinka, tolesniam laikui ir naudotųsi“ (Jablonskis II 1934: 79).

Svetimų kalbų žodžių vartojimas ir taisymai

Bene daugiausiai J. Jablonskis keitė religiniuose tekstuose vartotus nelie-tuviškus žodžius (ppr. svetimybės), kurie lietuvių kalboje turėjo atitikmenų, pavyzdžiui, lenkybę *abrozas* (lenk. *obrazek*) pakeitė žodžiu *paveikslas*, vietoj *dūšios* (lenk. *dusza*) siūlė vartoti *siela*⁵. Rasta ir daugiau taisymų: *griekas* (brus. *грехъ*, lenk. *grech*) – *nuodėmė*⁶, *kielikas* (lenk. *kielich*, vok. *Kelch*) – *taurė*, *koronė* (lenk. *karanie*, rus. *карание*) – *bausmė*, *mislis* (brus. *мысль*, lenk. *myśl*)⁷ – *mintis*, *nabašninkas* (lenk. *nieboszczyk*, brus. *небоуцьк*) – *velionis*, *prietelius* (brus. *прыяцель*) – *bičiulis*, *smertis* (brus. *смерць*) – *mir-tis*, *svodba* (plg. rus. *свадьба*) – *vestuvės*, *viera* (rus. *вера*, lenk. *wiara*) –

⁵ J. Jablonskis 1921 m. *Lietuvos mokykloje* (nr. 1, p. 36–41) nurodė, kad reikia pasirinkti, kurį žodį – *siela* ar *vėlė* – vartoti, tad vietoj žodžių junginio *vėlės nemirtingumas* siūlė sakyti *sielos nemirtingumas* (Jablonskis IV 1935: 247–248).

⁶ *Nuodėmė* – M. Daukšos raštuose vartotas žodis.

⁷ Taisyti ir šie veiksmažodžiai: *mislyti* (brus. *мыслиць*, lenk. *myśleć*) – *svarstyti*, *venčiovotis* (lenk. *winczować*, brus. *віншавать*) – *tuoktis*, *jungtis*, taip pat būdvardis *svietiškas* (plg. lenk. *świecki*) – *pasaulietiškas*.

*tikėjimas*⁸, *zokonas* (lenk. *zakon*, rus. *закон*) – *įstatymas*⁹ ir kt. Kaip matyti iš taisyčių, svetimybės keistos XVI–XVII a. raštuose ar tarmėse vartotais lietuviškais žodžiais.

J. Jablonskis nevengė vartoti nelietuviškų žodžių, ypač tada, kai jie buvo plačiai paplitę kalboje arba kai tai buvo tarptautiniai žodžiai. Apie tai rašė ir Arnoldas Piročkinas *Jono Jablonskio kalbos taisymuose*: „Jei svetimas žodis būdavo labai paplitęs, įaugęs įvairiose sferose, tai jo neguidavo“ (Piročkinas 1986: 10). Todėl J. Jablonskis netaisė tokių senųjų skolinių kaip *kunigas*, *bažnyčia*¹⁰ ir kt. Įdomu, kad jis netaisė ir iš slavų kalbos gauto senojo skolinio *grabas* (brus. *зрoб*, lenk. *grób*), vietoj kurio dabar vartojamas *karstas* – taip pat skolinys (plg. brus. *копсма*). Matyt, nekeitė, nes *grabas* reikšmė „vieta numirėliui laidoti, kapas“ buvo vartojamas jau Martyno Mažvydo raštuose.

J. Jablonskio nuomonę apie svetimų kalbų žodžius puikiai iliustruoja žodžio *pastorius*¹¹ taisyimas. 1912 m. Viltyje išspausdintame straipsnyje *Rašomosios kalbos dalykai* kalbininkas, pastebėjęs, kad vartosenoje ėmė plisti šis žodis, rašė: „Pastoriais“ nei Prūsų lietuviai (liuteriai) nei mūsų evangelikai-reformatai (kalvinai) savo kunigų nevadina; savo dvasios pie-menis visi jie *kunigais* tevadina. Taip vadina jų dvasios vadovus ir lietuviai katalikai, tų protestantų kaimynai. <...>. Niekų gyvu negaliu suprasti, kodėl Lietuvos liuterių ir kalvinų *kunigus* ima dabar vieni-kiti mūsų laikraščiai – „pastoriais“ vadinti“ (Jablonskis 1959: 105). Šiuo metu žodis *pastorius* vartojamas kalbant apie protestantų evangelikų kunigą.

Žodžių darybos problemos

Jei lietuvių kalboje (taip pat ir tarmėse ar senuosiuose raštuose) J. Jablonskis nerasdavo tinkamo atitikmens ar pakaitalo, remdamasis lietuvių kalbos dėsniais, darydavo jį pats, todėl šiandien vietoj senų slaviškų savaitės dienų pavadinimų, dažnų to meto religijos raštuose, vartojame jo sukurtus aiškos darybos pavadinimus: *pirmadienis*, *antradienis*, *trečiadienis*, *ketvirtadienis*, *penktadienis*, *šeštadienis*, *sekmadienis*. Taip vietoj *sūdas* (brus. *cyð*), *sūdyti* (brus. *cyðziyb*) atsirado *teismas*, *teisti*.

⁸ Žodį *tikėti* randame M. Mažvydo raštuose.

⁹ Kuriuose straipsniuose teikti šie taisyimai, nenurodoma. Tai galima atsekti iš Jablonskio *Raštų* „Jablonskio taisyčių kalbos klaidų sąrašo“ (Jablonskis V 1936: 259–280) ir *Jablonskio Rinktinių raštų II tomo alfabetinės taisyčių kalbos dalykų rodyklės* (Jablonskis 1959: 533–553).

¹⁰ Vietoj *bažnyčios* J. Jablonskis yra siūlęs vartoti *maldykla*, *šventovė* (Piročkinas 1970: 7).

¹¹ Plg. vok. *Pastor* < lot. *pastor* – *piemu ganytojas*, dar plg. lenk. *pastor*, rus. *насмр*.

Kalbininko straipsniuose daug įvairių netinkamos darybos žodžių taisy-
mų. Pirmiausia minėtinas XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios religijos
raštuose dažnas žodis *ypata*, dėl kurio vartosenos J. Jablonskis išsakė savo
nuomonę. 1914 m. *Viltyje* (nr. 86 (1034)) išspausdintame straipsnyje *Šių
dienų rašomosios kalbos reikalai*, norėdamas iškelti aikštėn „kalbos paklai-
das ir paraginti laikraštininkus, <...>, kad tos rūšies paklaidų mūsų lai-
kraščiuose toliau nebebūtų“¹², kalbininkas siūlė vietoj *ypatos* vartoti *žmo-
gus, asmuo* (Jablonskis 1959: 153).

J. Jablonskis lenkybę *ambona* (lenk. *ambona*), kilusią iš graikų kalbos
(gr. *ambōn* „pakyla“), pakeitė žodžiu *sakykla*. Įdomu tai, kad jo siūlytas
žodis *pamokslinė* (vietoj nevykusiai padaryto hibrido *pamokslinyčia* su
nelietuviška priesaga *-inyčia*)¹³ neprigijo. Vietoj minėto hibrido imtas
vartoti žodis *sakykla* (Jablonskis 1959: 62).

Kalbininkas taisė ir vardažodžių abstraktus su priesaga *-ybė*, ypač tuos,
kurie buvo padaryti iš daiktavardžių: *bedievybę* į *bedievystę* (*bedieviškumą*),
girtuoklybę į *girtybę*. Kai 1926 m. straipsnyje *Literatūros dalyko kalba* vie-
toje neįprastos darybos daiktavardžio *esybė* (plg. lot. *essentia*) pasiūlė var-
toti žodį *būtybė* (Jablonskis 1959: 340–341), jis susilaukė nepritarimo.
Švietimo darbe 1927 m. šio žodžio vartoseną gynė kalbininkas Pranas Skar-
džius – paskelbė straipsnelį *Esybė ir būtybė* (Skardžius III 1998: 60–61).

Žodį *tikyba* (ir jo formą *tikybė*) J. Jablonskis keitė žodžiu *tikėjimas* (Ja-
blonskis I 1933: 56), tačiau žodį *tikyba* vartojame ir šiandien sinonimiškai
su žodžiais *tikėjimas, religija*.

Vietoj *dvasiškis* J. Jablonskis siūlė vartoti *dvasininkas, kunigas*. Gana pla-
čiai šis siūlymas aptartas 1914 m. *Viltyje* (Jablonskis 1959: 155–178)¹⁴.
Minėtina, kad kalbininkas keitė ne tik žodį *dvasiškis*, bet ir *dvasionis* (= *dva-
sininkas*). Apie tai jis rašė 1926 m. *Švietimo darbe*, aptardamas literatūros
dalykų kalbą (Jablonskis 1959: 359). Daug diskusijų spaudoje sukėlė J. Ja-
blonskio siūlymas vartoti žodį *religininkas*. 1914 m. kalbininkas *Viltyje*
rašė, kad šis žodis jam „iš žmonių kalbos“ žinomas (Jablonskis 1959: 159).

Kalbininkas siūlė nevartoti kai kurių kuopinius pavadinimus reiškiančių
vedinių su priesaga *-ija*, pavyzdžiui, *dvasiškija* (= *dvasininkai*), *kunigija*
(= *kunigai*) ir kt. 1914 m. *Vilties* priede išspausdintame keturių dalių straips-
nyje *Kalbos dalykai* jis rašė: „Lietuviai „nesusipratę“ niekur, man rodosi
nesakys šitaip: „Kiti išėjo, pasiliko *pati vyrija, pati kunigija, pati vaikija*,

¹² Jablonskis 1959: 149.

¹³ Plačiau žr. Jablonskis IV 1935: 55.

¹⁴ Dar žr. Skardžius II 1997: 553, Klimavičius 2006: 3–4.

pati moterija; <...>.“ Kiek numanau, <...>, mano tautiečiai „nesusipratę“ šitaip tepasakytų: „Kiti išėjo, pasiliko *vieni vyrai, vieni kunigai, vieni vaikai, vienos moters*; <...>“ (Jablonskis 1959: 166).

1914 m. *Viltyje* išspausdintame straipsnyje *Šių dienų rašomosios kalbos reikalai* J. Jablonskis taisė žodį *giedorius* dėl slaviškos priesagos *-orius*. Vietoj jo siūlė vartoti *giedotojas, giesmininkas* (Jablonskis 1959: 153–154).

Kalbininkas taisė ir to meto spaudoje bei religiniuose tekstuose vartotus nevykusiai padarytus sudurtinius žodžius, pavyzdžiui, vietoj *dievmeldystės* iki šiol vartojamas jo pasiūlytas žodis *pamaldos*. Būta ir kitų siūlymų – 1914 m. *Viltyje* (nr. 154) J. Jablonskis rašė, kad „šventimu“ Panevėžio apskrityje vietomis „dievmeldystę“ vadina (Jablonskis 1959: 152). Tačiau žodis *šventimas* neprijimo.

Vertinių ir žodžių reikšmių taisymai

Iš J. Jablonskio straipsnelių kalbos klausimais, recenzijų ir įvairių taisymų matyti, kad jis vengė akiai versti terminus. Aklus vertinius taisydavo. 1921 m. *Religijos mokymo metodikos* recenzijoje rašė: „Nereikia visko pažodžiui versti ir per akis, žūt būt, nauji žodžiai daryti – būtina taip, kaip juos yra kiti, kitų tautų žmonės savam reikalui pasidarę: verčiant reikia rūpintis pirmiausia tam tikra mintis aiškiai išreikšti, ne vėjai gaudyti ir teksto žodžiai visaip kalti – ne taip, kaip juos patys žmonės kala tautos kalbai“ (Jablonskis IV 1935: 247).

J. Jablonskis 1920 m. *Švietimo darbe* (nr. 4) išspausdintame straipsnyje *Del Gamtos pradžiamokslio pasirodymo (Kalbos dalykai)*, aptardamas vado-vėlio kalbos klaidas, mini veiksmąžodį *tverti*. Kalbininkas neabejojo, kad *tverti* negalima vartoti reikšme „kurti“, ir manė, kad tokia reikšmė atsirado dėl lenkų kalbos įtakos – šios kalbos žodžio *tworzyć* reikšmės (Jablonskis IV 1935: 223, 1959: 230). Jis siūlė vartoti žodžius *kurti, daryti* ir pan. Būtent dėl to J. Jablonskis taisė daiktavardžius *sutvėrėjas*¹⁵ (lenk. *stworzyciel*), *tvarinys* (lenk. *stworzenie*), *tvėryba* (lenk. *twórczość*), keitė juos žodžiais *kūrėjas* ir *kūrinys* (Jablonskis 1959: 247), *kūryba* (Jablonskis 1959: 504).

Reikia paminėti, kad J. Jablonskis skyrė žodžių *dausa* ir *dausos* reikšmes. *Dausa* reiškia „rojus“, o *dausos* – „šiltieji kraštai“ (Jablonskis 1935 IV: 326). Taip pat skyrė žodžių *gerybė* ir *gerumas* reikšmes (plačiau žr. Jablonskis V 1936: 50).

¹⁵ Anot K. Būgos, „mūsų *tverti* „tworzyć, schaffen“ kilimo yra savas žodis. <...>, kai *tverti* vartojama lenkiško žodžio „tworzyć“ reikšme, tada vartojamas ne *sutvėrėjas*, o *sutvėrėjas*“ (Būga II 1959: 132). Z. Zinkevičiaus manymu, *sutvėrėjas* „nebuvo Mažvydo naujadaras. Matyt, tai iš seno lietuvių turėtas žodis“ (Zinkevičius 2000: 76, 123), tačiau LKŽe to nepatvirtina – iš gyvosios kalbos (tarmių) nepateikia nei *sutvėrtojo*, nei *sutvėrėjo*.

Kiti taisymai

1925 m. *Švietimo darbe* išspausdintame straipsnyje *Kalba ir literatūra* J. Jablonskis siūlė taisyti V. Krėvės *Skirgailoje* vartojamus nereikalingus kalbai žodžius, tarp jų ir tarmybę *pakasynos*. Vietoj jos teikė vartoti žodžius *lai-dotuvės, pakastuvės* (Jablonskis IV 1935: 327; 1959: 305). 1926 m. *Lietuvoje* išspausdintame straipsnyje *Literatūros dalyko kalba* kalbininkas vietoj tarmės vartojamo žodžio *apveizda* siūlė sakyti *apvaizda* (Jablonskis 1959: 344).

Skyrium minėtini to meto religijos raštuose dažni veiksmazodžiai *atnašauti, ganytojauti*, kuriuos J. Jablonskis laikė „žodyno ir iš dalies etimologijos klaidomis“ (Jablonskis 1959: 357) ir siūlė vartoti *aukoti, piemenauti, ganytojo darbą dirbti, būti ganytoju* (Jablonskis V 1936: 42). Jis taip pat taisė veiksmazodžius *aukauti, atgailoti į aukoti, atgailauti* (Jablonskis 1959: 153, 359)¹⁶ ir kt.

Trumpai apžvelgus XX a. pradžios religijos kalbai be galo reikšmingus J. Jablonskio taisymus, aiškiai matyti pagrindinis taisymų principas – grynumas, ir lietuvinamoji kryptis – svetimybėms ieškoma lietuvių kalbos atitikmenų, teikiami naujadarai. Kalbininko religijos terminų likimas aiškus – bemaž visi jie vartojami ir šiandien.

IŠVADOS

1. Jono Jablonskio indėlis į XX a. pradžios religijos raštų kalbą yra be galo svarbus. Jis dalyvavo Poterių komisijos darbe (1909 m.) ir kartu su kalbininkais J. Šlapeliu, K. Būga, J. Balčikoniu ir kunigais A. Dambrausku-Jakštu, A. Petruliu bei J. Laukaičiu suredagavo svarbiausias maldas.

2. Iš J. Jablonskio religijos leksikos taisymų, skelbtų XX a. pradžios spaudoje, matyti, kad kalbininkas svetimybės keitė lietuviškais žodžiais, vartotais senųjų raštų autorių (*nuodėmė, tikėjimas* ir kt.) arba tarmėse (*bičiulis* ir kt.), o prireikus pats kūrė lietuviškus terminus (*teismas, pirmadienis, antradienis* ir kt.), daug dėmesio skyrė netaisyklingos darybos žodžiams: *dievmeldystę* keitė *pamaldomis; pamokslinyčių – sakykla; dvasionį, dvasiškį – dvasininku* ir kt. Kalbininkas nevengė vartoti ir nelietuviškų žodžių – senųjų skolinių (*bažnyčia, kunigas* ir kt.) bei tarptautinių žodžių. J. Jablonskis taisė vertinius: *sutvėrėjas – kūrėjas, tvarinys – kūrinys* ir kt., siūlė skirti kai kurių žodžių reikšmes (*dausa „rojus“ ir dausos „šiltieji kraštai“* ir kt.).

¹⁶ Žinoma, kalbininkas taisė ir iš šių veiksmazodžių padarytus daiktavardžius. – Aut. pastaba.

LITERATŪRA

- Būga K. I–II 1958–1959: *Rinktiniai raštai* I–II. Red. V. Mažiulis, Vilnius.
- Jablonskis J. I–II 1933–1934: *Jablonskio raštai* I–II. Red. J. Balčikonis, Kaunas.
- Jablonskis J. IV–V 1935–1936: *Jablonskio raštai* IV–V: *Kalbos dalykai*. Red. J. Balčikonis, Kaunas.
- Jablonskis J. 1959: *Rinktiniai raštai* II. Sud. J. Palionis, Vilnius.
- Jurgaitis M. 1907: Apie kalbos gryninimą ir poterių reformą. – *Draugija* 8, 386–389.
- Keinys S. 2000: Pr. Skardžiaus terminologijos srities veikla ir jos reikšmė. – *Terminologija* 6, Vilnius, 69–77.
- Klimavičius J. 2006: *Kodėl dvasiškis taisomas, o kariškis – ne?* – *Gimtoji kalba* 10, 3–4.
- Laukaitis J. 1905: Mūsų bažnytinė kalba. – *Vilniaus žinios* 178, 4.
- LKŽe I–XX 2005: *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius. – www.lkz.lt.
- Piročkinas A. 1970: *Jono Jablonskio leksiniai taisymai: apybraiža*, Kaunas.
- Piročkinas A. 1986: *Jono Jablonskio kalbos taisymai*, Kaunas.
- Skardžius P. II–III 1997–1998: *Rinktiniai raštai* II–III, Vilnius.
- Zinkevičius Z. 2000: *Lietuvių poteriai: kalbos mokslo studija*, Vilnius.

JONAS JABLONSKIS' CORRECTIONS OF RELIGIOUS VOCABULARY. ON THE OCCASION OF 150 YEARS OF JABLONSKIS' BIRTH

30 December 2010 was the 150th anniversary of the birth of the father of standard Lithuanian Jonas Jablonskis (1860–1930). The article overviews his opinion about some words used in religious writings at the beginning of 20th century. The material for this article was collected from articles about religion, religious education and language of religion textbooks and reviews published in the press of this period (*Viltis*, *Santara*, *Nepriklausomoji Lietuva*, *Lietuva*, *Lietuvos Mokykla*, *Švietimo darbas*, etc.).

At the beginning of the 20th century the need to regularise and renew the language of Lithuanian religious writings arose. There were various amendments of religious vocabulary suggested by Jablonskis. He corrected loan-words (*abroz*as (Pol. *obrazek*) – *paveikslas* (image), *dūš*ia (Pol. *dusza*) – *siela* (soul), *griek*as (Belor. *грехъ*, Pol. *grech*) – *nuodėmė* (sin), *nabašnink*as (Pol. *nieboszczyk*, Belor. *небоуык*) – *velionis* (deceased), *viera* (Rus. *вера*, Pol. *wiara*) – *tikėjimas* (faith)), borrowings of meaning (*sutvėrėjas* (Pol. *stworzyciel*) – *kūrėjas* (creator), *tvarinys* (Pol. *stworzenie*) – *kūrinys* (creation)), badly formed words (he suggested *pamaldos* instead of *dievmeldystė*, *sakykla* instead of *pamokslinyčia*, *dvasininkas* instead of *dvasionis* or *dvasiškis*), dialectisms (*pakasynos* – *laidotuvės*, *pakastuvės*) and other. Jablonskis did not try to avoid using non-Lithuanian words, especially if they were commonly used (old borrowings *bažnyčia* (church), *kunigas* (priest), etc.) or international words. Jablonskis suggested differentiating the meanings of some words (*dausa* ‘rojus’ (heaven) and *dausos* ‘šiltieji kraštai’ (warm countries)).

Gauta 2010-12-13

Aušra Rimkutė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas: ausra.rimkute@gmail.com